

Andreu Xandri

«Considerat pioner de l'escalada moderna a Montserrat, on un coll en duu el nom, madur i responsable, però amb cara de criatura, líder nat, valent i audaç, Xandri va ser un exemple de democràcia, intel·ligència, patriotisme i sacrifici»

Andreu Xandri i Manuel Tagüeña, en imatges d'arxiu | Arxiu Estat Català

Si els anys 30 va haver-hi un líder dels estudiants catalans i tot un mite per al jovent del país, aquest va ser Andreu Xandri i Serrano, nascut a Alp (Cerdanya), el 10 d'agost de 1916, i mort a la vall aragonesa de Pineta, el 15 de juny de 1938, amb el grau de capità de l'Exèrcit Popular, amb només 21 anys. El pare era Josep Xandri Pich, natural d'Alp, mestre, inspector d'ensenyament i pedagog, i la mare era la manxega Leonor Serrano Pablo, també mestra i pedagoga. La mare, als sis anys, deixà bocabadada la reina regent Maria Cristina quan visità el seu poble, Hinojosas de Calatrava, i va fer-se càrrec de la formació i així va poder estudiar a Madrid, becada, durant deu anys. El 1913 s'establí a Barcelona com a inspectora d'ensenyament i, a Roma, seguí un curs fet per Maria Montessori, el mètode de la qual introduí a Catalunya. El 1915 es casà amb Josep Xandri, catorze anys més gran que ella.

Feminista militant, lluitadora per la igualtat de drets de les dones, contra la discriminació femenina, l'analfabetisme i el treball infantil, defensava la coeducació i la conciliació de la vida laboral i familiar. Les seves idees progressistes li comportaren el desterrament, durant la Dictadura de Primo de Rivera, i, a més de Castelló de la Plana, hagué d'establir-se a Osca i Saragossa, però també aprofità aquella situació per viatjar a França, Suïssa i Bèlgica i conèixer-ne els sistemes educatius. Militant de la Unió Socialista de Catalunya, articulista habitual del diari barceloní d'esquerres *Las Noticias*, defensava el vot femení, una llei del divorci, l'accés de les

dones a tots els càrrecs públics i la supressió de la pena de mort. Estudià dret, es convertí en la primera dona advocada de tot l'Estat, amb Victoria Kent, la primera amb bufet obert a Barcelona, i com a advocada va prendre part en el I Congrés Jurídic Català, celebrat el 1936. Existeixen diverses biografies sobre la mare d'Andreu Xandri, nombrosos articles i un centre en duu el nom al seu poble natal, igual com unes beques per a dones víctimes de la violència de gènere. Leonor Serrano va escriure nombroses obres de caràcter pedagògic i feminista, alguna de les quals traduí al català el seu fill, Andreu, a qui ella anomenava "Andresito". Tot i el seu progressisme social i democràtic, fou sempre hostil al catalanisme. Amb els anys, reconeixia que, tot i el seu posicionament sobre la qüestió nacional catalana, s'havia convertit en la mare d'un "separatista"...

Xandri se sentí atret aviat per l'excursionisme, l'esquí d'alta muntanya, l'alpinisme i l'escalada, aficions afavorides pel vincle amb la Cerdanya, on malgrat residir a Barcelona passaven els estius, sovint amb el seu cosí per part de mare Manuel Tagüeña, futur dirigent comunista, tinent coronel i cap del XV Cos d'Exèrcit de la República, autor d'unes interessants memòries titulades *Testimonio de dos guerras*, mort a l'exili mexicà. Amb el també adolescent Tagüeña, tres anys més gran que ell, parlaven de política i feien batalles imaginàries amb soldadets de plom. No fa estrany que, en aquest entorn familiar, el jove Andreu creixés familiaritzat amb la política i la cultura, com a eixos prioritaris de la vida. En el seu cas, a més, el sentiment nacional se li desvetllà de petit, com quan els pares el trobaren besant un mapa de Catalunya, als cinc anys. Educat en el mètode Montessori, estudià també en un col·legi anglès i esdevingué un admirador de la cultura britànica, mentre dibuixava els episodis més destacats de la història de Catalunya. Amb els amics fundà un club esportiu Pinotxista que, amb 12 anys, es transformà en Club Deportiu Olímpic

Estudià el batxillerat a l'Institut Balmes i es feu soci del Centre Excursionista de Catalunya. És a les acaballes de la Dictadura que funda l'efímera l'Associació Catalana d'Estudiants, que ja preludia la seva condició d'activista i futur líder universitari. El seu compromís amb el país, aquells anys d'il·lusió, el fa explícit amb la seva lluita per una universitat de qualitat, catalana per la llengua i els continguts, plenament europea i oberta al món. I, alhora, participa en els grans moments de l'època, com ser present a la plaça de Sant Jaume, el 14 d'abril de 1931 i el 6 d'octubre del 34, o bé convertint en manifestacions catalanistes els èxits del Barça. El curs 1933/34 comença la carrera de Dret a la flamant Universitat Autònoma i forma part del Club Català, escindit de Palestra, amb un ideari revolucionari i independentista i amb formació militar per als universitaris i treballadors que l'integren. Després d'un pas fugaç per Nosaltres Sols, actua dintre la Federació Nacional d'Estudiants de Catalunya, on promou el sector anomenat Bloc Escolar Nacionalista (BEN), més radical socialment i nacional, tan proper a l'Estat Català que hi tindrà la seu al mateix local que aquest, des d'on esdevindrà el líder universitari de la Catalunya republicana. Dos dies després dels fets del 6 d'octubre, encapçala una manifestació d'estudiants brandant una estelada i és detingut per la policia. Enfront de la tebior nacional del pare i l'anticatalanisme de la mare, Andreu Xandri ha triat el camí de l'alliberament nacional, sense disminuir l'afecte personal i l'admiració intel·lectual pels seus progenitors.

Andreu Xandri i Serrano (1916-1938), líder universitari independentista Foto: R.M.Terrafeta

Quan visita la Universitat Portela Valladares, governador general de Catalunya en ple

bienni negre, Xandri és detingut en els aldarulls de protesta que s'hi formen. El febrer de 1935 apareix *Redreçament*, òrgan del BEN, amb una estelada a la capçalera de la publicació i un llarg editorial anònim on és fàcil de veure l'autoria de Xandri. En sortiran sis números, amb un tiratge de 1.500 exemplars. Suspensa l'autonomia de la universitat, s'organitza un cicle de conferències a l'Ateneu, una de les quals és pronunciada per Pompeu Fabra, que surt del recinte a través del passadís d'honor que li fan, en posició de ferms, els joves del BEN, comandats per Xandri. Poc després, nova manifestació al carrer, cant d'Els Segadors i nova detenció del jove líder. Pel 14 d'abril de 1935, els universitaris reparteixen fulls volants amb la inscripció "Els estudiants no commemorem altra República que la Catalana". Mentrestant, a finals d'abril, a París, té lloc el *Congrés Internacional de Joves, contra la guerra*, amb una nombrosa assistència procedent de diferents països, en el qual la delegació catalana, encapçalada per Xandri, participa independentment de l'espanyola.

El 5 de juny, el dia abans de conèixer-se la sentència pels Fets d'Octubre, Xandri encapçala una manifestació amb una pancarta amb la llegenda "Els estudiants per Lluís Companys" i és novament detingut i processat, però autoritzat a sortir de la presó per examinar-se a la Universitat, on arriba entremig de la parella de la guàrdia civil i és rebut apoteòsicament pels estudiants. Ja en llibertat, torna a ser detingut a conseqüència de l'enfrontament entre els grups de xoc del BEN i els falangistes. Xandri pertany també a l'Associació d'Estudiants Revolucionaris, alhora que el Club Català torna a fer pràctiques de tir, preveient el que s'esdevindrà ben aviat. Des del 29 de juliol de 1936, escriu cada dia al *Diari de Barcelona*, on afirma que "la voluntat del poble català no havia tingut altra expressió legal que l'Estatut de Núria". I, amb l'alçament militar, neix el Comitè Revolucionari de la FNEC, el secretari del qual és Xandri, que ja va armat amb pistola. Té 20 anys i ja aconsegueix de salvar vides davant dels incontrolats dels primers moments, convençut que el feixisme només podrà ser vençut amb "disciplina, organització, preparació" i que cal aprofitar el moment, no sols per aconseguir la llibertat de Catalunya, sinó noves formes de vida social, amb la cultura com a factor determinant. Una autèntica revolució social catalana, doncs.

Unitats militars del Regiment Pirinenc, depenents de la Generalitat, a La Molina Foto: Arxiu Estat Català

El 28 d'agost es creen les milícies alpines per vigilar la zona de l'Alt Aragó i la frontera, unitats militars que el 18 de setembre passen a dependre directament de la Conselleria de la Defensa de la Generalitat i el 22 d'octubre surten cap al front de guerra. Comandat el Regiment Pirinenc per J.M. Benet i Caparà, on s'ha integrat Xandri, el jove universitari ascendirà aviat a tinent per mèrits de guerra, si bé encara s'escaparà a Barcelona per prendre part en el Mítting d'Intel·lectuals amb el president Companys, Pompeu Fabra, George Orwell i Illia Erhenburg. Dissolt el Regiment Pirinenc i les unitats de muntanya, incorporats tots a l'exèrcit regular de la República per les disposicions centralitzadores del govern espanyol, que no volia que la Generalitat tingués unitats militars pròpies, Xandri és novament ascendit, però, a capità, i dirigeix una companyia de metralladores. Ferit, torna breument a casa convalescent, i és sotmès a consell de guerra per haver pres una posició enemiga sense causar cap baixa i haver fet presoners, en comptes d'eliminar-los. Finalment, el 15 de juny de 1938 mor pel foc enemic, mentre cobria amb una metralladora la retirada dels companys, en el marc de la batalla de la bossa de Bielsa, en circumstàncies no gaire clares, a la vall aragonesa de Pineta, on és enterrat.

A la seva motxilla, hom hi troba les *Vides paral·leles*, de Plutarc. Considerat pioner de l'escalada moderna a Montserrat, on un coll en duu el nom, madur i responsable, però amb cara de criatura, líder nat, valent i audaç, Xandri va ser un exemple de democràcia, intel·ligència, patriotisme i sacrifici, com recordava el seu amic Joan Rocamora. Potser qui millor sabé resumir el futur que esperava Xandri, en condicions de normalitat, fou Joan Cornudella, líder d'Estat Català, del FNC i, més endavant, diputat socialista, quan digué: "Se'ns ha mort el futur president de la Generalitat".

***Per a saber-ne més: *Andreu Xandri: mística i força*, Rosa M.Terrafeta i Badia, Barcelonesa d'edicions,1988.**